

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЛЬВІВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ХОМИШИН ІРИНА ЮРІЇВНА

УДК 342.157.9(477)

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ТЕОРІЇ І ПРАКТИКИ
АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ОСВІТИ
УКРАЇНИ В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ**

12.00.07 – адміністративне право і процес;
фінансове право; інформаційне право

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора юридичних наук

Львів – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі адміністративного, фінансового та банківського права Навчально-наукового інституту права імені Володимира Великого Міжрегіональної Академії управління персоналом.

Науковий консультант – доктор юридичних наук, професор,
Ортинський Володимир Львович
Навчально-науковий інститут права
та психології Національного університету
«Львівська політехніка», директор.

Офіційні опоненти: доктор юридичних наук, професор,
Гриценко Володимир Григорович
Центральноукраїнський державний
педагогічний університету ім. В. Винниченка,
завідувач кафедри галузевого права та
правоохоронної діяльності;

доктор юридичних наук, професор
Тильчик Ольга Віталіївна
Університет Державної фіскальної служби
України, професор кафедри адміністративного
права і процесу та митної безпеки;

доктор юридичних наук, професор,
Христинченко Надія Петрівна
Тернопільський національний економічний
університет, професор кафедри економічної
безпеки та фінансових розслідувань.

Захист відбудеться «04» липня 2019 року о 9:30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 35.052.19 у Національному університеті «Львівська політехніка» за адресою: 79013, м. Львів, вул. С. Бандери, 12, ауд. 226 головного корпусу.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Львівська політехніка» за адресою: 79013, м. Львів, вул. Професорська, 1.

Автореферат розісланий «03» червня 2019 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Н. П. Бортник

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Процеси глобалізації, охоплюючи все новіші сфери життєдіяльності держав, поширилися і на їхні соціальні сфери, зокрема, на освіту, зумовивши не лише формування єдиного світового освітнього простору, та на його основі світового ринку освіти, а й зростання попиту на знання та людський капітал, що відіграють ключову роль у створенні та розвитку національних економік.

Сьогодні простежується чітка тенденція до зміщення основних джерел створення національного добробуту з природних ресурсів, фінансового капіталу до максимального включення наукомістких технологій та інтелектуального потенціалу. А, отже, можливості розвитку держав вимірюються і прогнозуються, з огляду на пріоритет людського чинника.

Для України, яка обрала своїм стратегічним вектором входження до європейської спільноти, питання освіти постає особливо гостро. Адже, освітній чинник є найсуттєвішим підґрунтям для побудови правової держави, потужним поштовхом для розвитку економіки, соціальної сфери, досягнення інших демократичних цілей в умовах становлення інформаційного суспільства.

З огляду на це актуалізується завдання вивчення світового та європейського досвіду правового регулювання освітньої діяльності та вироблення на цій основі таких адміністративно-правових засобів, які забезпечуватимуть перетворення освіти в рушійну силу і ресурс соціально-економічного розвитку, важливий механізм формування інноваційного потенціалу суспільства, підвищення конкурентоспроможності економіки держави, при одночасному збереженні юридичних гарантій свободи і рівного доступу до освіти, найбільш повного задоволення освітніх потреб особи.

У цьому контексті постає необхідним істотне переосмислення досягнень вітчизняної науки адміністративного права, що стосуються концептуальних питань теорії та практика адміністративно-правового регулювання освіти України, з урахуванням змін у державній політиці в умовах транзитивного суспільства та його становлення під впливом глобалізаційних процесів, а також потенційних ризиків, які супроводжуються ними.

Формування цілісного механізму адміністративно-правового регулювання сфери освіти значною мірою залежить від розуміння правовідносин, що виникають у ній. Воно покликане забезпечити: реалізацію багаторівневої і безперервної освіти; захист конституційних

прав людини на доступність, свободу і плюралізм навчання; диверсифікацію існуючої освітньої системи з урахуванням змін, що відбуваються в економічній і соціальній сферах; закріпити нову роль освіти, забезпечуючи сталий розвиток громадянського суспільства.

В рамках реалізації стратегічних напрямів розвитку освіти України до 2021 року активно апробуються новий зміст і технології навчання, форми і механізми організації освітньої діяльності. Однак, стає все більш очевидним відставання інститутів українського законодавства у сфері освіти загалом та адміністративно-правового регулювання освітніх відносин, зокрема, від потреб освітньої практики.

Натомість, перехід до інноваційного соціально орієнтованого типу економічного розвитку неможливий без випереджаючого розвитку людського потенціалу та переходу до безперервної індивідуалізованої освіти, формування творчої, соціально відповідальної особистості. Однак, охоплюючи економічну, техніко-технологічну, управлінську сфери діяльності людини, інновації ще досить повільно проникають в її соціокультурну складову. Науково-технічна революція захопила лише ту частину інноватики, яка найбільш тісно пов'язана з техніко-технологічними змінами, і лише упродовж останнього десятиліття стала прогресувати соціальна інноватика. Натомість недостатньо розробленою сьогодні залишається проблема, яка пов'язана з дослідженнями специфіки інноваційної діяльності в освіті.

Особливо важливим є розвиток громадської складової в управлінні освітою допомагає враховувати суспільний запит на якість і умови освіти, залучати додаткові фінансові ресурси, забезпечуючи прозорість їх використання. Основною формою співпраці держави та суспільства, закладів освіти й громади стають взаємодія, партнерство, діалог, які сприяють створенню системи аналізу й обґрунтуванню нових аспектів якості освіти, коли громадськість оцінює її розвиток, рівень реалізації поставлених завдань. За таких умов особливого значення набуває дослідження адміністративно-правового інституту нагляду та контролю, як одного із засобів створення умов якісної освіти, забезпечення виконання закладами освіти чинного законодавства, а також забезпечення дотримання прав і свобод громадян в освітньому середовищі, безпеки учасників освітнього процесу.

Окреслені вектори освітніх перетворень зумовили необхідність та актуальність наукового дослідження концептуальних питань теорії і практики адміністративно-правового регулювання освіти України в умовах євроінтеграційних процесів.

Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження концептуальних питань теорії і практики адміністративно-правового регулювання освіти

України склали праці знаних учених-правників, з-поміж яких: В. Авер'янов, А. Берлач, Ю. Битяк, В. Білоус, І. Бородин, Н. Бортник, В. Гриценко, В. Грохольський, С. Єсімов, І. Жаровська, В. Заросило, Р. Ігонін, М. Кельман, С. Ківалов, М. Ковалів, Т. Коломоєць, В. Колпаков, Т. Кравцова, О. Кузьменко, В. Курило, Я. Лазор, І. Личенко, Т. Мацелик, В. Ортинський, О. Остапенко, П. Пацурківський, С. Петков, Т. Проценко, О. Рябченко, А. Селіванов, С. Стеценко, А. Суббот, О. Тильчик, Н. Христинченко, В. Шкарупа, В. Шамрай, Х. Ярмакі та ін.

Особливості розвитку вітчизняної освіти, її парадигмальне осмислення, правову природу, адміністративно-правовий механізм фінансування навчальних закладів, а також вивчення інших елементів цієї складної проблематики торкнулись у своїх працях В. Андрущенко, Г. Атаманчук, В. Бакуменко, Е. Барендт, Г. Белл, Т. Боголіб, В. Бойко, І. Вахович, Л. Гаєвська, С. Головатий, С. Гончаренко, Н. Губерська, Т. Гуржій, Д. Дзвінчук, М. Згуровський, І. Зима, І. Зязюн, В. Каплін, І. Картузова, С. Клепко, В. Комаров, К. Корсак, В. Кремень, С. Крисюк, М. Курко, М. Легенький, В. Луговий, В. Лугай, В. Мадзігон, В. Майборода, С. Майборода, Р. Мельник, С. Мосьондз, Р. Науменко, С. Ніколаєнко, С. Ніщимна, В. Огаренко, В. Огневюк, У. Парпан, Н. Ракша, Ю. Рашкевич, О. Рябека, О. Співаковський та ін.

Натомість, незважаючи на значну кількість наукових праць у сфері освіти, сьогодні існує нагальна потреба у розробці цілого блоку наукових проблем, пов'язаних з особливостями концептуальних питань теорії і практики адміністративно-правового регулювання освіти України в умовах євроінтеграційних процесів, а також новітніми тенденціями розвитку адміністративно-правової науки.

Розробка вказаних вище питань актуалізує окреслену тематику, дослідження якої дасть змогу не лише вдосконалити підходи до законотворчої діяльності щодо адміністративно-правового регулювання сфери освіти та формування її інституційної структури, спрямованої на гарантування забезпечення права людини на освіту, а й переосмислити роль освіти у суспільстві та державі з огляду на євроінтеграційні прагнення України та виклики сучасного глобалізованого світу.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Проблематика дисертаційної роботи узгоджується з Пріоритетними напрямами розвитку правової науки на 2016–2020 рр., затвердженими Національною академією правових наук України 03.03.2016 р. Тематика роботи тісно пов'язана з положеннями Законів України: «Про освіту» від 05.09.2017 р.; «Про вищу освіту» від 01.07.2014 р.; «Про загальну середню освіту» від 13.05.1999 р.; «Про дошкільну освіту» від 11.07.2001 р.; «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 р.; «Про

наукову і науково-технічну діяльність» від 26.11.2015 р.; Указу Президента України «Про Національну стратегію розвитку освіти в Україні на період до 2021 року» від 25.06.2013 р.; Розпоряджень Кабінету Міністрів України: «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» від 14.12.2016 р. № 988-р; «Про схвалення Концепції розвитку громадянської освіти в Україні» від 03.10.2018 р. № 710-р; «Про схвалення Концепції розвитку національної інноваційної системи» від 17.06.2009 р. № 680-р; Наказу Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Концепції розвитку інклюзивного навчання» від 01.10.2010 р. № 912.

Досліджувана тема спрямована на реалізацію положень Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12.01.2015 р. № 5/2015 та Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Законом України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони» від 16.09.2014 р.

Тема дисертації відповідає науковому напрямку Навчально-наукового Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка»: «Правові, психологічні та інформаційні проблеми розвитку державності в Україні», затвердженому Вченою радою Національного університету «Львівська політехніка» 24 червня 2014 року протокол № 5. Дисертація виконана в межах науково-дослідної роботи кафедри адміністративного та інформаційного права Навчально-наукового Інституту права та психології Національного університету «Львівська політехніка»: «Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод людини і громадянина в умовах розбудови правової держави» (державний реєстраційний номер 0116U004099).

Мета і завдання дослідження. *Мета* дисертаційної роботи полягає в дослідженні концептуальних питань теорії і практики адміністративно-правового регулювання освіти України в умовах євроінтеграційних процесів та виробленні на цій основі рекомендацій і пропозицій, спрямованих на удосконалення норм чинного законодавства.

Для досягнення зазначеної мети сформульовано низку *завдань*:

- дати загальну характеристику стану наукового дослідження адміністративно-правового регулювання освіти України;
- узагальнити методологічну основу дослідження адміністративно-правового регулювання освіти України;

- визначити генезу та простежити трансформацію освітнього законодавства в контексті розвитку адміністративного права;
- розкрити особливості державної політики у сфері освіти у контексті інноваційного розвитку держави;
- виокремити основні завдання та проаналізувати принципи формування державної освітньої політики в контексті євроінтеграційних процесів;
- дати характеристику процесу формування новітньої освітньої парадигми України в умовах європейської інтеграції;
- розкрити зміст і сутність адміністративно-правового регулювання освіти України в сучасних умовах розвитку суспільства;
- проаналізувати адміністративно-правове регулювання дошкільної освіти;
- охарактеризувати адміністративно-правове регулювання шкільної освіти;
- визначити особливості адміністративно-правового регулювання інклюзивної освіти в Україні;
- проаналізувати адміністративно-правове регулювання вищої освіти;
- визначити зміст та принципи управління освітою в Україні;
- розглянути питання автономії закладів освіти як чинника підвищення ефективності управління у сфері освіти;
- дати характеристику адміністративно-правової регламентації здійснення державного нагляду та контролю у сфері освіти;
- розкрити інноваційні підходи при вирішенні завдань державно-громадського управління освітою;
- окреслити основні тенденції розвитку освіти України в умовах європейської інтеграції та глобалізації;
- проаналізувати міжнародні стандарти забезпечення права на освіту з позиції досвіду для України;
- здійснити оцінку якості освіти та показників ефективності інтернаціоналізації освіти в Європейському Союзі з метою використання в національному освітньому просторі.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері адміністративно-правового регулювання освіти України в умовах євроінтеграційних процесів.

Предметом дослідження є концептуальні питання теорії і практики адміністративно-правового регулювання освіти України в умовах євроінтеграційних процесів.

Методи дослідження. Відповідно до мети і завдань дисертації було використано сукупність методів і прийомів наукового пізнання, що

дало змогу дослідити проблему в єдності її соціального змісту і юридичної форми.

Найбільш значущим є загальнонауковий діалектичний метод пізнання, завдяки якому системно проаналізовано адміністративно-правові засади формування та реалізації державної політики у сфері освіти (Розділ 3). Застосування історико-правового методу сприяло виявленню характерних тенденцій виникнення, формування, становлення та розвитку системи освіти України (підрозділи 1.3).

За допомогою логіко-семантичного методу розвинуто понятійний апарат дослідження (підрозділи 2.1, 4.1, 4.3). Термінологічний підхід до дослідження адміністративно-правового регулювання освіти сприяв розробці та осмисленню низки нових правових понять, що вводяться в рамках концепції дослідження, встановлення їх юридичної природи та визначення.

Аналіз адміністративно-правового регулювання освіти, як складної системи, зумовлює застосування системно-структурного підходу, що, зокрема, дав змогу розкрити систему освіти, виявити специфіку адміністративно-правового статусу органів державного управління в галузі освіти, внутрішньосистемні та позасистемні колізії в їх діяльності в умовах європейської інтеграції та функціонування світового освітнього ринку (Розділ 2, підрозділи 4.1, 4.3)

Порівняльно-правовий метод використано під час огляду й вивчення юридичної літератури, основних наукових підходів щодо вирішення поставлених завдань дослідження й аналізу вітчизняного законодавства у процесі з'ясування його співвідношення з аналогічними міжнародними нормами (підрозділи 5.1, 5.2).

Вищезазначені та низка інших методів у взаємозв'язку із загальними логічними методами і прийомами (аналіз, синтез, індукція, дедукція, аналогія) дозволили всебічно й ефективно дослідити виявлені проблеми, розв'язання яких може бути здійснене через удосконалення норм адміністративного законодавства.

Нормативна база дослідження. Положення і висновки дисертації ґрунтуються на приписах Конституції України, чинних законодавчих та інших нормативно-правових актах, що визначають засади адміністративно-правового регулювання освіти України в умовах євроінтеграційних процесів. Розглянуто міжнародне законодавство, норми якого в контексті удосконалення адміністративно-правового регулювання освіти є корисними для України.

Емпіричну базу дослідження становлять статистичні та аналітичні узагальнення, аналіз наукових публікацій, довідкових видань, результати анкетування 112 працівників освіти різних рівнів та

97 здобувачів вищої освіти.

Наукова новизна одержаних результатів характеризується тим, що дисертація є комплексним монографічним дослідженням концептуальних питань теорії і практики адміністративно-правового регулювання освіти України в умовах євроінтеграційних процесів. В рамках проведеного дисертаційного дослідження отримано результати, що характеризуються науковою новизною та мають сутнісне інноваційне значення для удосконалення адміністративно-правового регулювання освіти в Україні в контексті євроінтеграційних процесів та забезпечення права людини і громадянина на освіту. Основними з них є такі:

уперше:

– сформульовано позицію стосовно того, що адміністративно-правове регулювання освіти в Україні має задати нові контури для повноцінної реалізації державної стратегії розвитку освіти з урахуванням світових та європейських практик і тенденцій, зокрема: підвищення рівня міжнародної включеності в освітній процес, розвитку освітніх інформаційно-комунікаційних технологій, орієнтування на глобальні ринки освіти та партнерство з іноземними закладами освіти, посилення орієнтації на високі показники якості освіти і в глобальному, і локальному контурах. Адміністративно-правове регулювання має становити сукупність норм чинного законодавства, якими зокрема, встановлено єдині принципи, вимоги і параметри здійснення освітньої діяльності закладів освіти; підстави і умови надання освітніх послуг у рамках освітнього процесу; гарантії забезпечення права на освіту; особливості управлінських процедур; засади автономії закладів освіти; стандарти якості освіти; відповідальність учасників освітнього процесу тощо;

– запропоновано проект Концепції інноваційного розвитку закладів освіти як вирішального чинника у підтриманні їх конкурентоспроможності з урахуванням глобальних ризиків, які справляють і безпосередній, і опосередкований вплив на процеси трансформації освітнього середовища та вибір законодавчих основ його регулювання. Це дасть змогу досягти суттєвих змін в системі освіти, задати нових контурів конструюванню стратегій розвитку закладів освіти, шляхом просування нового або значно покращеного продукту, зокрема у створенні нових: послуг, матеріалів та процесів їх надання (навчальні плани, підручники, освітні ресурси, ІКТ у службах електронного навчання тощо); способів організації освітньої діяльності (використання ІКТ для спілкування зі здобувачами освіти та їхніми батьками); методів маркетингу (профорієнтаційна робота, диференційоване ціноутворення тощо);

– охарактеризовано адміністративно-правове регулювання

шкільної освіти, зроблено висновок про необхідність створення мережі опорних закладів, які будуть спрямовані на подолання різниці між результатами навченості учнів закладів освіти, розташованих у містах та сільській місцевості, вирішення питань малокомплектних шкіл, навчання в яких в декілька разів перевищує середню вартість навчання одного учня в державі. Створення таких закладів освіти має відбуватись в контексті децентралізації та адміністративної реформи;

– подано характеристику адміністративно-правової регламентації здійснення державного нагляду та контролю у сфері освіти. Аргументовано необхідність впровадження ризик-орієнтованого підходу в систему державного нагляду та контролю у сфері освіти, що сприятиме збільшенню ефективності і результативності проведення наглядово-контрольних заходів, знизить адміністративні навантаження на заклади освіти. Запропоновано критерії віднесення закладів освіти до високого, середнього або низького рівня ризику на основі таких параметрів, як: реалізовані освітні програми; кількість здобувачів освіти; наявність або відсутність фактів порушення обов'язкових вимог, встановлених нормами чинного законодавства у сфері освіти;

– концептуальні питання теорії і практики адміністративно-правового регулювання освіти України в умовах євроінтеграційних процесів розглянуто як цілісну систему розуміння, яка базується на ключовій ідеї про те, що освіта поступово має перейти від категорії виключно національної ідентичності, до категорії глобального мислення, яке виступаючи своєрідним конструктом веде до трансформації стратегії розвитку освіти, що виражена змінами в місіях та формах діяльності навчальних закладів;

– розкрито інноваційні підходи при вирішенні завдань державно-громадського управління освітою. Обґрунтовано положення про те, що державно-громадське управління в освіті підвищує його ефективність, забезпечує налагодження постійного діалогу структур державного управління з органами громадського самоврядування, установлення рухомої рівноваги між державним регулюванням та процесами самоорганізації, що відбуваються в соціально-освітніх системах. Наголошено на вагомості ролі громадськості у процесі побудови нової парадигми управління освітою, що підвищить демократичну складову освіти, знизить рівень корупції, підвищить прозорість діяльності закладів освіти, сприятиме продукуванню громадськістю інноваційних ідей розвитку освіти;

удосконалено:

– положення про вагомість та перспективи запровадження принципу безперервності навчання, котрий покликаний створити умови

для розвитку здібностей особистості з урахуванням змін у суспільстві та розвитку прогресу у контексті формування новітньої освітньої парадигми України, зумовленої євроінтеграційними процесами;

– наукові підходи до формування методологічної основи дослідження концептуальних питань теорії і практики адміністративно-правового регулювання освіти України в умовах євроінтеграційних процесів, що дозволило стверджувати про необхідність розгляду освіти як динамічного соціального інституту, передусім, в рамках міждисциплінарних методів і прийомів наукового пізнання, які включають насамперед теоретико-правове осмислення концептуальних положень, контент-аналіз офіційних документів, порівняльний аналіз стратегій розвитку, аналіз взаємозв'язків ключових елементів стратегій і глобальних ризиків, системний та синергетичний методи, метод математичного моделювання, які дозволяють окреслити певні сценарії розвитку сучасної освіти та сформулювати відповідне стратегічне бачення її адміністративно-правового регулювання, як відповіді на сучасні глобальні виклики;

– питання визначення генези та аналізу трансформації освітнього законодавства в контексті розвитку адміністративного права. Встановлено, що з огляду на неспроможність зберегти раніше задані параметри системного регулювання публічно-правових відносин, основними проблемами адміністративного права на сучасному етапі стали: відсутність системності у формуванні правової основи регулювання відносин у сфері публічного права; «розмитість» доктрини публічного права; деформація публічно-правових інститутів під впливом інтеграційних процесів, які наочно прослідковуються на прикладі освітнього законодавства;

набуло подальшого розвитку: 9

– аналіз адміністративно-правового регулювання вищої освіти. Встановлено, що законодавче регулювання вищої освіти має бути спрямоване на розвиток міжнародного співробітництва, інтернаціоналізацію наукових досліджень, інформаційну безпеку, цифрові платформи, індивідуальні програми тощо;

– питання виокремлення основних завдань та аналізу принципів формування державної освітньої політики в контексті євроінтеграційних процесів. Вказано, зокрема, що на фоні процесів глобалізації та євроінтеграції, всезростаючої потреби суспільства загалом та кожної людини, зокрема, в освіті, посиленні ролі інформаційних технологій, саме освіта виступає джерелом перетворень і сталого розвитку. У цьому контексті державна освітня політика має бути спрямована на побудову якісної моделі освіти, що становитиме

складну комплексну систему із багатоманітності функцій, комбінація яких буде видозмінюватись в залежності від потреб людини, держави і суспільства, а також зовнішніх умов глобалізації та євроінтеграції відповідно до принципу безперервності освіти;

- аналіз адміністративно-правового регулювання дошкільної освіти. Обґрунтовано положення про необхідність вироблення чітких механізмів реалізації принципу доступності у сфері дошкільної освіти;

- загальна характеристика стану наукового дослідження адміністративно-правового регулювання освіти України;

- питання створення нової парадигми управління освітою. Підтримано позицію науковців щодо необхідності прийняття законів і підзаконних нормативних актів щодо надання ширшої автономії закладам освіти, яка є чинником підвищення ефективності управління у сфері освіти;

- проаналізовано міжнародні стандарти забезпечення права на освіту з позиції досвіду для України;

- здійснено оцінку якості освіти та показників ефективності інтернаціоналізації освіти в Європейському Союзі з метою використання в національному освітньому просторі;

- характеристика адміністративно-правового регулювання шкільної освіти. Розвинуто положення про необхідності підвищення професіоналізму вчителя шляхом впровадження концептуальних засади нової системи підготовки та професійного розвитку педагогічних працівників;

- вивчення особливостей адміністративно-правового регулювання інклюзивної освіти в Україні. Окреслено напрями впровадження інклюзивного навчання в національну систему освіти;

- пропозиції щодо внесення змін та доповнень до норм чинного законодавства, що регламентує діяльність закладів освіти України.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що вони становлять і науково-теоретичний, і практичний інтерес у:

- *науково-дослідній сфері* – положення та висновки дисертації можуть бути основою для подальшого напрацювання питань, пов'язаних з питаннями теорії і практики адміністративно-правового регулювання освіти України в умовах євроінтеграційних процесів;

- *правотворчості* – для удосконалення законодавства, норми якого регулюють суспільні відносини в галузі освіти;

- *правозастосовній діяльності* – використання одержаних результатів сприятиме покращенню якості надання освітніх послуг та механізму управління освітньою сферою України (*довідка Департаменту соціального захисту населення Львівської обласної*

державної адміністрації від 27.05.2019 р. № 01-3568);

– навчальному процесі – матеріали дисертації можуть бути використані для розробки та викладання навчальних дисциплін «Адміністративне право», «Інформаційне право», для написання підручників та навчальних посібників з відповідних курсів та спецкурсів (довідка Національного університету «Львівська політехніка» від 23 жовтня 2017 р. № 67-01-1704);

– практичній діяльності – при плануванні, організації та реалізації державної політики у сфері освіти (Акт впровадження Комунального закладу Львівської обласної ради «Львівський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» від 28.05.2019 р. № 295).

Апробація результатів дисертації. Основні ідеї положень дисертаційної роботи були апробовані на: VI міжнародній науково-практичній конференції «Управління в освіті» (Львів 18–19 квітня 2013 р.); Науково-практичному круглому столі «Адміністративне право і процес: проблеми та перспективи розвитку» (Львів, 29 лютого 2016 р.); Науково-практичній конференції «Правові, соціально-психологічні та інформаційні процеси державотворення в контексті євроінтеграції»: (Львів, 8–9 лютого 2016 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Людина і закон: публічно-правовий вимір» (Дніпро, 7–8 жовтня 2016 р.); VI Міжнародній конференції молодих вчених LPS-2016 «Litteris et Artibus» (Львів, 24–26 листопада 2016 р.); Науково-практичній конференції «ІТ право: проблеми і перспективи розвитку в Україні» (Львів, 18 листопада 2016 р.); IX Всеукраїнській науково-практичній конференції «Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України» (Хмельницький, 8 грудня 2016 р.); VI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Захист прав і свобод людини та громадянина в умовах формування правової держави» (Львів, 30 травня 2017 р.); Міжнародній науково-практичній конференції «Традиції та новачі юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє» (Одеса, 19 травня 2017 р.); X Всеукраїнській науково-практичній конференції «Освітньо-наукове забезпечення діяльності складових сектору безпеки і оборони України» (Хмельницький, 2 листопада 2017 р.); II-ї Міжнародній науково-практичній конференції «ІТ-право: проблеми і перспективи розвитку в Україні» (Львів, 17 листопада 2017 р.); Науково-практичній конференції «Тенденції розвитку адміністративного права в Україні» (Львів, 27 квітня 2017 р.); Міжнародному науково-практичному круглому столі «Моделі допомоги на шляху інтеграції внутрішньо переміщених осіб» (Львів, 12 грудня 2017 р.); Всеукраїнській конференції молодих учених і студентів «Аеро-2017. Повітряне і космічне право» (Київ, 23 листопада 2017 р.); Науковому

семінарі «Сучасний конституціоналізм: проблеми теорії та практики» (Львів, 23 червня 2017 р.); VII Всеукраїнській науково-практичній конференції «Захист прав і свобод людини і громадянина в умовах формування правової держави» (Львів, 30 травня 2018 р.); XI Всеукраїнській науково-практичній конференції «Освітньо-наукове забезпечення діяльності складових сектору безпеки і оборони України» (Хмельницький, 15 листопада 2018 р.).

Публікації. Основні положення та результати дисертації викладено в 40 наукових працях, з яких 1 одноосібна монографія, 22 наукові статті у журналах і збірниках, що входять до переліку фахових наукових видань України, 11 з них внесено до міжнародної наукометричної бази «Index Copernicus International», а також 17 тез виступів на науково-практичних заходах.

Обсяг і структура дисертації. Структура й обсяг дисертаційної роботи обумовлені метою, завданнями та предметом дослідження. Дисертація складається з переліку умовних позначень, вступу, п'яти розділів, що поділені на вісімнадцять підрозділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Повний обсяг дисертації становить 511 сторінок, із них 375 сторінок основного тексту. Список використаних джерел – 665 найменувань, додатки – 35 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертаційної роботи; зазначено про її зв'язок з науковими програмами, планами, темами; висвітлено ступінь розробки та методи наукового аналізу; визначено мету і завдання дослідження; розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів; подано відомості про публікації; вказано форми апробації та впровадження одержаних результатів.

Розділ 1 «Теоретико-методологічне підґрунтя дослідження концептуальних питань теорії і практики адміністративно-правового регулювання освіти України» складається з трьох підрозділів.

У *підрозділі 1.1 «Загальна характеристика стану наукового дослідження адміністративно-правового регулювання освіти України»* зазначено, що освітня сфера була предметом дослідження науковців багатьох галузей науки, як складний соціальний феномен. Водночас, наголошено, що в основі міждисциплінарності освітньої сфери знаходиться не протиставлення окремих наукових поглядів, а скоріш їх взаємопроникнення, взаємодоповнення. Міждисциплінарність дослідження освіти включає мультидисциплінарність, конвергенцію знань і дивергенцію можливостей і підсилює взаємопроникнення технічних, технологічних,

соціально-економічних, філософських, гуманітарних наук.

З огляду на це, характеристика стану наукового дослідження адміністративно-правового регулювання освіти України включає не лише правові аспекти цієї проблеми, а й охоплює аналіз філософських, педагогічних, державно-управлінських, економічних, соціологічних і психологічних досліджень окремих елементів освітнього середовища.

У підрозділі 1.2 *«Методологічні основи дослідження адміністративно-правового регулювання освіти України»* констатовано, що освіта, як ціннісний соціальний конструкт, становить складний комплекс, який розвивається на макро- та макрорівнях, з урахуванням виокремлення наднаціональної складової та формування освітнього простору, що зумовлює потребу використання особливого методологічного арсеналу до дослідження проблеми адміністративно-правового регулювання освіти.

Теоретичну групу методів наукового пізнання концептуальних питань теорії і практики адміністративно-правового регулювання освіти України в умовах євроінтеграційних процесів склала сукупність філософських, загальнонаукових і спеціальних методів, з-поміж яких діалектичний, синергетичний, формально-логічний, системний, порівняльно-правовий, логіко-семантичний, структурно-функціональний, історико-правовий, спеціально-юридичний та низка інших. Особливий пласт становить емпірична група методів, а саме статистичний, сценарний, математичного моделювання, опитування, які дали змогу сформуванню відповідне бачення щодо удосконалення адміністративно-правового регулювання освіти України в умовах європейської інтеграції та функціонування світового освітнього ринку.

У підрозділі 1.3 *«Трансформація освітнього законодавства в контексті розвитку адміністративного права»* наголошено, що нині право перестає бути точно «окресленим» у внутрішньому змісті. Змінюється не тільки галузева приналежність тих чи інших суспільних відносин, а й розширюється спектр правових засобів, що застосовуються для їх регулювання. Приватноправові механізми активно застосовуються в публічній сфері, і навпаки, правові механізми, пов'язані з галуззю публічного права, використовуються у галузі приватної автономії суб'єктів адміністративного права, що характерно для сучасного освітнього середовища.

Констатовано, що сучасна доктрина адміністративного права переживає кардинальну трансформацію, зумовлену впливом посткласичної парадигми, змінами, що відбулися з професійним юридичним співтовариством в останні десятиліття, новими тенденціями взаємодії практики та науки. Істотно впливають на її розвиток процеси соціалізації

адміністративного права, антропологізації правової реальності, зміцнення основ неопозитивізму.

Визначено основні проблеми розвитку адміністративного права та законодавства про освіту, серед яких: відсутність системності правового регулювання відносин у сфері приватного права, що регулює правові відносини у сфері освіти; розмитість доктрини адміністративного права та її вплив на освітнє законодавство; деформація правових інститутів під впливом інтеграційних процесів. Схильність доктрини адміністративного права до ситуативного впливу обумовлюється реформуванням адміністративного законодавства без належної наукової розробки. Поява правових доктрин, існування яких пов'язане з суб'єктивними уподобаннями окремих дослідницьких груп, тягне необґрунтоване збільшення масиву чинного законодавства, що нині є характерним для освітньої сфери.

Розділ 2 «Державна політика у сфері освіти: сучасний стан та тенденції розвитку» містить три підрозділи.

У підрозділі 2.1 «Особливості державної політики у сфері освіти у контексті інноваційного розвитку держави» визначено, що державна політика в сфері освіти є одним з найвагоміших напрямів функціонування та всебічного розвитку держави, яка прагне зайняти провідне місце в світі. Освітня політика є складовою державної науково-технічної та промислової політики, метою якої є формування економічних умов для виведення на ринок конкурентоспроможної освітньої продукції. Під державною політикою в сфері освіти у контексті інноваційного розвитку держави пропонується розуміти науково обґрунтовану, послідовну, системну та злагоджену роботу державних і недержавних структур, спрямовану на формування правових передумов для ефективної інноваційної освітньої діяльності шляхом прийняття відповідних нормативно-правових актів, вибудовування дієвого механізму правозастосування в галузі охорони та захисту інтелектуальної власності, підготовки кваліфікованих кадрів для інноваційної діяльності в освітній сфері.

Наголошено, що державна політика в сфері освіти повинна бути спрямована на всебічне сприяння створення та впровадження інновацій в освіті, стимулювання освітньої діяльності. Результатом такої освітньої політики повинні виступати нові явища, такі як: технопарки, технополіси та інші об'єкти, що можуть використовуватися як освітня інфраструктура. Курс на інноваційний розвиток визначається як один з пріоритетних напрямів розвитку України.

Інноваційна система у національній освіті повинна включати: відтворення знань, в тому числі з потенційним ринковим попитом, шляхом проведення фундаментальних і пошукових досліджень в

державних академіях і університетах держави; проведення прикладних досліджень і технологічних розробок у державних наукових центрах і впровадження науково-технічних результатів в навчальний процес; розвиток інфраструктури освітньої системи; підготовка організаційних і управлінських кадрів у сфері освітньої діяльності.

У підрозділі 2.2 «Основні завдання та принципи формування державної освітньої політики в контексті євроінтеграційних процесів» констатовано, що сьогодні державна освітня політика характеризується новими цілями й завданнями, які реалізуються через оновлення освітнього законодавства. Нова українська освіта повинна відповідати основним європейським тенденціям, повинна стати повноправним учасником європейського освітнього простору. Гармонізація внутрішнього законодавства в цій сфері відповідно до міжнародних стандартів створює дієвий механізм реалізації конституційного права людини і громадянина на освіту.

Визначено основні завдання державної освітньої політики, а саме: створення нової моделі управління освітою, досягнення нової якості освіти, взаємодія вітчизняної системи освіти з глобальною та європейською сферою освіти, покращення фінансового забезпечення освіти, взаємодія між закладами освіти, державою, бізнесом і громадськістю.

Окреслено основні принципи формування державної освітньої політики в контексті євроінтеграційних процесів: відкритість і демократичність, адже саме остання розглядається вченими як чинник інтеграції української освіти у світовий та європейський простір; інтернаціоналізація процесів освіти; підвищення автономії закладів освіти; диверсифікація навчальних програм; технологізація процесів освіти; академічна свобода.

У підрозділі 2.3 «Формування новітньої освітньої парадигми України в умовах європейської інтеграції» зазначено, що дослідження передумов формування нової парадигми передбачає особливу увагу до аксіологічних аспектів правової реальності та аналізу соціального контексту як первісного джерела загальнозначущих інтересів і цінностей, що отримують правовий захист.

Наголошено на істотному зниженні регуляторної сили законодавчих норм, що супроводжується відсутністю адекватної оцінки існуючих проблем у правовій теорії та практиці. Обґрунтовано, що діюча освітня парадигма ще не відповідає системі цінностей сучасного суспільства і потребує кардинальної зміни.

Звернуто особливу увагу на те, що новітня освітня парадигма України повинна враховувати посилення глобалізаційних та євроінтеграційних ризиків, що справляють досить тривалі і глибинні

впливи на стратегічні національні напрями в освіті, викликані зокрема і побудовою інформаційного суспільства.

Розділ 3 «Візія та стратегічні напрями адміністративно-правового регулювання освіти України» містить п'ять підрозділів.

У підрозділі 3.1 *«Зміст і сутність адміністративно-правового регулювання освіти України в сучасних умовах розвитку суспільства»* зауважено, що зміст правових норм, які регулюють відносини у сфері освіти кардинально змінюється під впливом багатьох чинників, з-поміж яких: глобалізація, інформатизація, інтернаціоналізація тощо.

Здійснено аналіз адміністративно-правового регулювання у сфері освіти, і виділено основні напрями його розвитку, серед яких: уніфікація освітньої термінології; усунення декларативних норм із законодавства у сфері освіти; узгодження законодавства у сфері освіти з нормами і принципами міжнародного права; чіткий розподіл повноважень між органами управління національною освітою.

У підрозділі 3.2 *«Адміністративно-правове регулювання дошкільної освіти»* проаналізовано стан дошкільної освіти в Україні та констатовано, що глобальна інформатизація суспільства ставить нові виклики до дошкільної освіти, зобов'язуючи її забезпечити оптимальні умови і виховання, і навчання особистості. Саме дошкільна освіта має не лише підготувати дитину до шкільної освіти, але й зробити входження дитини в освітнє середовище якомога комфортнішим і легшим.

Наголошено, що однією з найсуттєвіших проблем в контексті доступності є недостатність фінансування дошкільної освіти, що зумовлює неможливість нормального функціонування існуючих державних дошкільних закладів і створення нових.

Серед проблем, які виникають у сфері дошкільної освіти особливим вектором виділено модель управління. Задекларована партнерська модель державно-громадського управління, на жаль, ще не втілилась у сфері дошкільної освіти. Нерозвиненість горизонтальних зв'язків, формальність виконання рішень, недостатня автономія у прийнятті рішень призводить до неефективного управління.

У підрозділі 3.3 *«Характеристика адміністративно-правового регулювання шкільної освіти»* здійснено аналіз запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» за основними її напрямками.

Визначено концептуальні недоліки існуючих стандартів базової та повної загальної середньої освіти, а саме: перевантаженість надлишковою інформацією, недостатня інтегрованість українознавчого матеріалу в основний зміст підручників та ін.

Наголошено, що підвищення професіоналізму вчителя є одним з найважливіших напрямів реформування загальної середньої освіти. Обґрунтовано необхідність створення опорних шкіл. Створення мережі опорних закладів покликане подолати різницю між результатами навченості учнів навчальних закладів, розташованих у містах та сільській місцевості, вирішити питання малокомплектних шкіл, навчання в яких в разі перевищує середню вартість навчання одного учня по країні. Акцентовано увагу на потребі дослідження результатів навчання, здобутих на певному освітньому рівні, проведення моніторингу якості освіти, які здійснює Український центр оцінювання якості освіти.

У підрозділі 3.4 «Особливості адміністративно-правового регулювання інклюзивної освіти в Україні» проаналізовано зміст термінів, якими в сучасній науці визначений педагогічний процес, де здорові діти та діти з особливими освітніми потребами навчаються і виховуються разом, а саме: «інтеграція», «мейнстрімінг» та «інклюзія».

Констатовано, що сьогодні інклюзія стає ключовим чинником забезпечення права на освіту для всіх. Виділено аргументи на користь інклюзивної освіти. Серед найбільш очевидних переваг інклюзивного навчання виокремити такі: інклюзія може змінити на краще відношення в школах до різноманіття за допомогою спільного навчання всіх дітей, сприяючи більшій соціальній згуртованості; діти з обмеженими можливостями піддаються меншій стигматизації, забезпечується їх більша соціальна інтеграція; діти без обмежень життєдіяльності вчать бути терпимими, визнавати відмінності і поважати різноманіття; діти з обмеженими можливостями мають доступ до більш широкої програми навчання в порівнянні з навчальним планом в спеціалізованих школах; інклюзія сприяє підвищенню успішності дітей у порівнянні з умовами сегрегації в окремих установах.

Здійснено аналіз міжнародних правових документів щодо забезпечення права на освіту осіб з особливими освітніми потребами. Констатовано, що на жаль, на практиці залучення дітей з інвалідністю до повноцінного навчання є досить складним в нашій державі. Цей факт зумовлює потребу удосконалення діючої державної політики в сфері освіти та чинної нормативно-правової бази, яка регламентує питання надання освітніх послуг інвалідам, у тому числі й питання впровадження інклюзивного навчання.

У підрозділі 3.5 «Адміністративно-правове регулювання вищої освіти» акцентовано, що вища освіта – особливий об'єкт адміністративно-правового регулювання, який піддається постійним трансформаціям, оновлюється не лише зміст вищої освіти, а й її мета,

зовнішній вираз, форми, освітні технології та механізми управління. Здійснено аналіз адміністративно-правового регулювання вищої освіти в Україні через призму реформ, які відбуваються у цій сфері, оскільки удосконалення чинного законодавства, шляхом його зміни, доповнення, поновлення і систематизації є однією з основ реформування.

Узагальнено ключові результати реалізації законодавства у сфері вищої освіти в контексті її реформування: запроваджуються нові стандарти вищої освіти, що розробляються на основі компетентнісного підходу; розпочата підготовка докторів філософії в аспірантурі за новими освітньо-науковими програмами; вимоги до здобувачів учених звань доповнені необхідністю мати міжнародний сертифікат з іноземної мови, індексовані у системі Scopus або Web of Science наукові публікації, пройти стажування за кордоном; розширено академічну автономію ЗВО – надана можливість самостійно формувати навчальну програму в межах вимог освітніх стандартів, які не можуть виключати вказівок на конкретні дисципліни, що їх необхідно викладати студентам; впроваджуються норми академічної доброчесності, оновлено механізми проведення вступної кампанії.

Окреслено сучасні тенденції розвитку вищої освіти в Україні, а саме: демократизація вищої освіти, що передбачає загальнодоступність, свободу вибору виду освіти і спеціальності, характеру навчання та сфери майбутньої діяльності; демократичний характер управління і автономність освітніх установ; гуманізація і гуманітаризація; швидка зміна технологій; інтеграція освітніх програм з реальним виробництвом; безперервність освіти і розвиток самоосвіти; розвиток інновації у вищій освіті, академічна свобода.

Розділ 4 «Концептуальні засади розвитку державно-громадського управління освітою в Україні в умовах євроінтеграційних процесів» містить чотири підрозділи.

У підрозділі 4.1 *«Зміст та принципи управління освітою в Україні»* узагальнено принципи управління освітою, серед яких: публічність державного управління у сфері освіти; децентралізація; поєднання єдиноначальності з колегіальністю в управлінні освітою, і на рівні центрального органу управління освітою, і в рамках закладу освіти; відповідальність і підзвітність органів управління освітою та закладів освіти, інших суб'єктів освітньої діяльності перед суспільством; деполітизація освіти; державно-приватне партнерство у сфері освіти і науки; міжнародне співробітництво.

Підкреслено вагомість державно-громадського управління у сфері освіти, яке сприяє налагодженню діалогу структур державного управління з органами громадського самоврядування, установленню

рухомої рівноваги між державним регулюванням та процесами самоорганізації, що відбуваються в соціально-освітніх системах. Виокремлено основні завдання державно-громадського управління освітою, зокрема: реалізація прав учасників освітніх відносин на участь в управлінні освітою; сприяння в підвищенні результативності державної політики в галузі освіти; сприяння в залученні громадськості до формування та реалізації освітньої політики; сприяння підвищенню якості підготовки здобувачів освіти та підвищенню якості освітньої діяльності; забезпечення відкритості та доступності інформації про діяльність закладів освіти.

Зауважено, що істотні особливості управління нової освітньої системи визначаються тим, що вона має складну структуру. Тому найважливішим принципом управління освітою на всіх рівнях: державному, регіональному, місцевому – має стати принцип системності. Водночас основними характеристиками системних перетворень управління освітою повинні бути такі: прогнозованість, цілеспрямованість, гнучкість та ін.

У підрозділі 4.2 *«Автономія закладів освіти як чинник підвищення ефективності управління у сфері освіти»* зазначено, що автономія закладів освіти не є і не може бути повною і абсолютною. Навпаки, вона відносна, а відтак заклади освіти виступають як суб'єкти адміністративних правовідносин, знаходяться в стані субординації до органів управління освітою.

Специфіка статусу закладів освіти зумовлює ще одну важливу проблему в цьому контексті. Якщо заклад освіти є державним або комунальним – державні органи або місцеві органи влади виступають одночасно і як засновники, і як суб'єкти публічних владних відносин, у структурі яких є повноважні органи управління освітою. Якщо заклад освіти не є публічним (державним або комунальним) то функції держави та місцевих органів влади вичерпуються лише повноваженнями публічного управління освітою, виключаючи компетенцію засновників. Ця обставина істотно впливає на адміністративно-правовий механізм забезпечення автономії закладів освіти. Недержавні заклади освіти значно більше «автономні» у порівнянні з державними та комунальними закладами освіти.

У підрозділі 4.3 *«Характеристика адміністративно-правової регламентації здійснення державного нагляду та контролю в сфері освіти»* визначено, що державний контроль і нагляд у сфері освіти це напрям діяльності (функція) уповноважених органів виконавчої влади, що включає державний контроль якості освіти та державний нагляд у сфері освіти, як комплекс профілактичних, перевірочних,

юрисдикційних і аналітичних заходів, спрямованих на попередження, виявлення та припинення порушень й встановлених законодавством вимог до якості освітньої діяльності, яка провадиться закладами освіти, інших вимог чинних законів і підзаконних нормативно-правових актів в освітній сфері, що є важливим засобом забезпечення академічних прав та свобод громадян, педагогічних і науково-педагогічних працівників, дисципліни в системі освіти і безпеки (протидії булінгу) учасників освітнього процесу.

У підрозділі 4.4 «Інноваційні підходи при вирішенні завдань державно-громадського управління освітою» визначено, що проблема взаємодії держави та суспільства в період реформування освіти на модернізаційній та інноваційній основі пов'язана з посиленням громадського інтересу до інноваційних процесів в освіті та прагненням значної частини громадськості до практичної участі в управлінні освітою.

Водночас, підкреслено, що сучасний стан управління освітою не дозволяє повною мірою забезпечити вплив суспільства і окремих громадян на прийняття управлінських рішень. Державно-громадське управління освітою, що склалося нині, не враховує всіх форм прояву громадянської активності представників різних соціальних груп населення, не бере до уваги сформовані в суспільстві позиції та різні думки з питань освіти.

Наголошено, що змістом взаємодії в системі державно-громадського управління освітою мають стати різні види діяльності – інформаційна, аналітична, експертна, консультативна тощо. Наявність механізмів взаємодії державних і громадських структур є одним з показників становлення та розвитку громадянського суспільства, суттєвою рисою якого є врахування громадської думки та громадських ініціатив і інновацій.

Розділ 5 «Напрями вдосконалення адміністративно-правового регулювання освіти України в умовах євроінтеграції» містить три підрозділи.

У підрозділі 5.1 «Основні тенденції розвитку освіти України в умовах європейської інтеграції та глобалізації» доведено, що освіта, як соціальний інститут, піддається впливу глобалізації і водночас, стимулює цей процес. Приматом глобалізації в галузі освіти виступають наднаціональні інтереси, загальна конкуренція, в тому числі комерціалізація вищої освіти.

Визначено, що глобалізація зумовлює низку тенденцій, що створюють нові умови існування закладів освіти. Однією з тенденцій є посилення конкуренції в сфері освітніх послуг. Обумовлено це, передусім, розмиванням кордонів. Зростання світової економіки і

інтенсифікація процесів глобалізації підвищує рівень мобільності не тільки робочої сили, а й молоді, яка бажає отримати якісно кращу освіту, що конвертується в гідну оплату праці. Посилення конкуренції на ринку освіти зумовлює покращення якості надання освітніх послуг у відповідності з критеріями, які визначає міжнародна спільнота при оцінці ЗВО, формування бренду закладу освіти.

Зазначено, що зміна вимог ринку праці вимагає перебудови освітніх програм ЗВО, впровадження міждисциплінарних програм, підготовки мультипрофесіонала здатного адаптуватися до суспільних змін продиктованих викликами глобалізації. Наголошено на загрозах втрати національної ідентичності студента, що ставить виклик усій національній системі освіти, який потребує вироблення механізмів ефективного захисту національного культурного та освітнього простору, посилення принципу національної спрямованості та національного самовизначення в освіті, формування у здобувачів освіти відповідальної щодо нації громадянської позиції.

У підрозділі 5.2 «Міжнародні стандарти забезпечення права на освіту: досвід для України» констатовано, що масив міжнародно-правових актів, що регулюють право на освіту неоднорідний за змістом і за юридичною силою.

Зазначено, що спільні зусилля держав утворюють міжнародно-правовий механізм забезпечення реалізації права на освіту, який складається з конвенційного та інституційного механізмів. Міжнародні договори, пов'язані з питаннями освіти, не є численними, діляться на дві групи: договори першої групи містять окремі норми, що стосуються права на освіту, договори другої групи повністю присвячені питанням сфери освіти. Цей поділ характерний для договорів, укладених на універсальному рівні та для регіональних багатосторонніх договорів.

Більший масив рекомендаційних актів, присвячених питанням освіти. Великій кількості актів рекомендаційного характеру притаманне регулювання питань освіти на всіх рівнях. Насамперед, це рекомендації та декларації ЮНЕСКО, що заповнюють прогалини з тих питань, які не зазначені у міжнародних договорах, доповідях Спеціального доповідача ООН щодо права на освіту.

Співпраця в сфері освіти в формі прийняття документів «м'якого права» нині є найбільш ефективною, оскільки держави не готові брати зобов'язання з питань освіти, однак виявляють зацікавленість у співпраці. Міжнародний інституційний механізм забезпечення реалізації права на освіту характеризується значним впливом зустрічей і конференцій різних посадових осіб держав, що співпрацюють, особливо це стосується інтеграції на регіональному рівні, що є частиною механізму реалізації

та безпосередньо впливає на реалізацію права на освіту.

У підрозділі 5.3 «Оцінка якості освіти та показники ефективності інтернаціоналізації освіти в Європейському Союзі: використання в національному освітньому просторі» наголошено, що успішна інтернаціоналізація освітнього процесу визначається ефективністю, тобто досягненням поставлених цілей і завдань освітнього процесу.

Зазначено, що аналіз ефективності інтернаціоналізації освітнього процесу тісно пов'язаний з питаннями забезпечення якості освітнього процесу. Досягнення ефективності інтернаціоналізації освітнього процесу вимагає розробки університетами тих критеріїв і показників, орієнтуючись на які вони могли б проектувати та здійснювати інтернаціоналізацію освітнього процесу, оцінювати якість проведених ініціатив і їх ефективність.

Наголошено, що важливим компонентом інтернаціоналізації освітнього процесу є наявність на рівні освітньої програми розробленого та реалізованого стратегічного плану розвитку інтернаціоналізації освітнього процесу та плану практичних заходів, узгоджених з положеннями стратегічного плану розвитку університету.

ВИСНОВКИ

Дисертаційна робота вирізняється сучасною постановкою проблеми, виявленням і дослідженням нових тенденцій розвитку відносин у сфері концептуальних питань теорії і практики адміністративно-правового регулювання освіти України в умовах євроінтеграційних процесів. У роботі враховано положення чинного законодавства України, міжнародні правові стандарти освітньої діяльності, піддано всебічному аналізу теоретичний та практичний матеріал, що стосується тематики дослідження. Це сприяло обґрунтуванню і розв'язанню кола проблем, які мають важливе наукове і прикладне значення. У підсумку дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій та рекомендацій:

1. Констатовано, що суспільні відносини у сфері освіти регулюються нормами різних галузей права, проте сукупність норм адміністративного, цивільного, трудового чи інших галузей права не є простим їх дублюванням чи механічним поєднанням. У процесі правового регулювання простежується тісний взаємозв'язок і взаємовплив цих норм, які завдяки спільній меті, завданням та об'єкту правового регулювання набувають «освітньої» специфіки.

2. Зауважено, що за роки незалежності Україна зробила істотні кроки на шляху формування та розвитку освітнього законодавства. До основних здобутків незалежної України у сфері освіти можна віднести:

розроблення нової методології розвитку української освіти (на засадах людиноцентризму, гуманізму, академічної свободи інтеграції у міжнародний освітній простір та ін.); створення нового освітнього законодавства; забезпечення рівного доступу кожного громадянина до якісної освіти; розвиток інклюзивного освітнього середовища, створення умов для його забезпечення; збільшення видів і форм здобуття освіти; використання нових форм і технологій контролю та оцінювання навчальних досягнень учнів, студентів, запровадження зовнішнього незалежного оцінювання; поширення нових навчальних технологій; розвиток академічної мобільності та міжнародної співпраці у сфері освіти; сприяння навчанню впродовж життя; розвиток державно-громадського управління.

3. Підкреслено, що нерозривність відносин між державою та громадянами у процесі здобуття освіти свідчить про те, що відносини у сфері освіти регулюється нормами адміністративного права, розроблення та впровадження нормативно-правових актів, які регулюють освітню діяльність, централізованість освіти, добровільність здобуття освіти і в то й же час обов'язковість, впровадження загальнонаціональних освітніх програм. Місце законодавчих актів про освіту в українській правовій системі визначається їх спрямованістю на найбільш повне задоволення освітніх потреб особистості, пов'язаних з реалізацією права на освіту і забезпеченням державних гарантій прав і свобод людини в сфері освіти. Ефективність правозастосовної діяльності в сфері освіти і результати правозастосування зумовлені реалізацією принципів загальнодоступності і свободи отримання освіти, включаючи право вибору форм отримання, установи, що здійснює освітню діяльність, спрямованості освіти відповідно до потреб тих, хто навчається.

Виділено основні напрями необхідні сьогодні у розвитку адміністративно-правового регулювання освіти: уніфікація освітньої термінології; усунення декларативних норм із законодавства у сфері освіти; погодження законодавства у сфері освіти з нормами і принципами міжнародного права; чіткий розподіл повноважень між органами управління освітою

4. Звернуто увагу на проблеми дошкільної освіти, які повинні бути вирішені не лише шляхом оновлення законодавства, а й вироблення чітких механізмів реалізації задекларованих норм які вбачаються у таких напрямках: модернізація змісту дошкільної освіти на засадах компетентнісної парадигми; посилення фінансування дошкільних навчальних закладів; перехід на нову модель державно-громадського управління.

Аналіз чинного законодавства у сфері дошкільної освіти,

свідчить про потребу оновлення положень щодо дошкільної освіти і приведення у відповідність з новим освітнім законодавством України. Модернізація законодавства у сфері дошкільної освіти України вимагає врахування сучасних світових та європейських тенденцій розвитку дошкільної освіти і водночас, повинна ґрунтуватись на національних надбаннях, вітчизняній культурі.

4. Констатовано, що Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» окреслила нову візію української школи і тим самим зумовила виникнення нових відносин, що потребують адміністративно-правового регулювання. Основними векторами змін відносин у сфері загальної середньої освіти та відповідними завданнями перед правовим регулюванням стали такі: оновлення змісту загальної середньої освіти на основі компетентісного підходу через розроблення державних стандартів загальної середньої освіти; підвищення професіоналізму вчителя через закріплення обов'язку педагогічних працівників постійного підвищення професійного, загальнокультурного рівня та педагогічної майстерності вчителя; нова структура школи (початкова школа тривалістю чотири роки, базова середня школа (гімназія) тривалістю п'ять років та профільна середня школа тривалістю три роки) та нові за формою організації та структурою загальноосвітні навчальні заклади – опорні школи поставили нові завдання перед місцевими органами влади; розширення автономії школи, яка передбачає, що адміністративні та навчально-методичні повноваження будуть делегуватися на рівень закладу освіти зумовив трансформацію відносин між закладами освіти та органами управління; дослідження результатів навчання як ще один вектор розвитку шкільної освіти висунув нові вимоги до проведення моніторингу якості освіти, які здійснює Український центр оцінювання якості освіти.

5. Доведено, що підвищення професіоналізму вчителя є одним з найважливіших напрямів реформування загальної середньої освіти. Створення мережі опорних закладів покликане подолати різницю між результатами навченості учнів навчальних закладів, розташованих у містах та сільській місцевості, вирішити питання малокомплектних шкіл, навчання в яких в разі перевищує середню вартість навчання одного учня по країні.

6. Для досягнення більш високого та ефективного рівня освіти осіб з особливими освітніми потребами виокремлено завдання на реалізацію яких повинна бути спрямована державна освітня політика, а саме: розвиток системи моніторингу осіб з особливими освітніми проблемами; посилення заходів інформаційної, науково-методичної та соціа-

льно-педагогічної підтримки інклюзивної освіти; підвищення кваліфікації педагогічних кадрів для інклюзивної освіти, а також впровадження в освітні програми педагогічних вузів освітніх модулів, курсів за вибором або факультативів з питань інклюзивної освіти; підвищення комп'ютерної грамотності; збільшення фінансування системи інклюзивної професійної освіти з метою підготовки самих навчальних закладів та їх інфраструктури до прийому осіб з інвалідністю; робота з активізації осіб з особливими освітніми потребами; взаємодія освітніх установ з центрами зайнятості населення та з роботодавцями.

7. Сучасними тенденціями розвитку вищої освіти в Україні визначено такі: *демократизація вищої освіти*, що передбачає загальнодоступність, свободу вибору виду освіти і спеціальності, характеру навчання та сфери майбутньої діяльності; демократичний характер управління і автономність освітніх установ; *гуманізація і гуманітаризація*. Навчання є особистісно-орієнтованим. Під гуманізацією освіти слід розуміти пріоритет загальнолюдських цінностей, життя і здоров'я людини, вільного розвитку особистості. Гуманітаризація передбачає створення сприятливих форм, методів і умов і для студентів, і для викладачів, які дозволяють формувати гуманне ставлення до людей, терпимість до інших, відповідальність перед суспільством; *комп'ютеризація вищої освіти*. Комп'ютери повинні використовувати не тільки для проведення обчислювальних і графічних робіт, а й як спосіб входження в інформаційні системи, для тестового і педагогічного контролю тощо; *фундаменталізація вищої освіти*. Це тенденція розширення і поглиблення фундаментальної підготовки студентів. Фундаментальні науки дають змогу майбутнім фахівцям вільно орієнтуватись у своїй галузі, передбачити її подальший розвиток. Швидка зміна технологій вимагає від фахівця здатності швидко освоювати нові технології; *інтеграція освітніх програм з реальним виробництвом; безперервна освіта і самоосвіта; інноваційний розвиток вищої освіти*. Інновації в системі освітньої діяльності – це продукт усвідомленої, цілеспрямованої міждисциплінарної діяльності. В інноваційному навчанні використовуються науково-освітні інформаційні мережі, спеціальні технології підтримки віртуальної навчальної діяльності, викладач використовує демократичний стиль спілкування, студенти виявляють ініціативу, самостійно ставлять завдання і формулюють цілі, розробляють проекти.

8. Державна політика у сфері освіти покликана об'єднувати та систематизувати ідеї, цілі, концепції освітнього розвитку держави; бути ідейною, організаційною, матеріальною основою освітньої системи; створювати актуальний і ефективний інструментарій досягнення пос-

тавлених завдань; здійснювати комплекс заходів, спрямованих на реалізацію та забезпечення найбільш значущих сторін життя суспільства, зокрема, за допомогою правових засобів. Державна політика у сфері освіти повинна бути пов'язана з оптимізацією структури органів державної влади, перегляді та коригуванні питань, що стосуються повноважень і відповідальності в напрямі посилення принципів поділу влади. Під державною політикою в сфері освіти запропоновано розуміти науково обґрунтовану, послідовну та системну діяльність державних і недержавних структур, спрямовану на визначення тактики та стратегії правотворчості в сфері освіти, створення соціально-правової інфраструктури, реалізації інтелектуальних прав громадян і організацій, формування у педагогічних, науково-педагогічних та інших кадрів спеціальних компетенцій, що відповідають запитам інноваційного розвитку.

9. Стрімка глобалізація в сфері освіти вимагає трансформації національної освіти, що продиктовано вимогами європейського освітнього ринку та інноваційною освіченістю суспільства. Європейський освітній простір поставив нові вимоги до національних систем освіти. Напрями розвитку вищої освіти, закладені в європейських документах, спричинили перегляд національних політик у сфері освіти. Окреслено основні принципи формування державної освітньої політики в контексті євроінтеграційних процесів, якими є відкритість і демократичність, інтернаціоналізація процесів освіти, підвищення автономії закладів освіти, диверсифікація навчальних програм, технологізація освітніх процесів.

10. Особливо значимим питанням визначено формування системи правового регулювання фінансування освіти – забезпечення конституційних гарантій права на освіту за рахунок бюджетів різних рівнів. Зазначені норми стосуються предмета бюджетного права, регулюють відносини між окремими елементами системи освіти – органами управління освітою різних видів і рівнів, відносини між органами управління освітою різних видів і підвідомчими організаціями, що здійснюють освітню діяльність. Інші взаємозв'язки між елементами, що входять в систему освіти, які наділені статусом осіб (взаємозв'язки між організацією, що здійснює освітню діяльність, педагогічними та іншими працівниками; взаємозв'язки між організаціями, що здійснюють освітню діяльність, і особами, які навчаються і (або) батьками (законними представниками) неповнолітніх осіб; взаємозв'язки між педагогічними працівниками та державними і місцевими органами влади, що здійснюють державне управління в сфері освіти, органами місцевого самоврядування, які здійснюють управління у сфері освіти, і інші взаємозв'язки), урегульовані крім фінансового права іншими галузями права, можна охарактеризувати як похідні від

відносин, урегульованих адміністративним і фінансовим правом.

Відносини з фінансування освіти виконують функцію «базових» стосовно похідних, – адже, якби не існувало взаємозв'язків між органами управління освітою різних видів з приводу виділення та розподілу бюджетних коштів, так само як взаємозв'язків між органами управління освітою різних видів і підвідомчими організаціями, іншими організаціями, що здійснюють освітню діяльність, з приводу виділення та розподілу бюджетних коштів, то, відповідно, не могли б виникнути відносини між закладами освіти і особами, які навчаються, між закладами освіти і їх працівниками.

11. Підкреслено, що освітні реформи, які відбуваються сьогодні в Україні неодмінно пов'язані і з реформуванням системи управління освітою. Модернізація системи управління відбувається шляхом переходу від адміністративно-бюрократичного до державно-громадського рівня. Новим кроком у формуванні ефективної системи управління освітою визначено державно-громадську модель управління.

Така форма управління має на меті поєднання зусиль держави і суспільства у вирішенні проблем формування державної політики в галузі освіти, питань навчально-виховної, методичної, економічної, фінансово-господарської діяльності.

12. Наголошено, що автономія закладів освіти не є повною та абсолютною і не може бути такою, з огляду на те, що заклади освіти виступають такими суб'єктами адміністративних правовідносин, які перебувають в положення субординації до органів управління освітою, а отже така автономія є завжди відносною.

Специфіка статусу закладів освіти зумовлює ще одну важливу проблему в цьому контексті. Якщо заклад освіти є державним або комунальним – державні органи або місцеві органи влади виступають одночасно і як засновники, і як суб'єкти публічних владних відносин, у структурі яких є повноважні органи управління освітою. Якщо ж заклад освіти не є публічним (державним або комунальним), то функції держави та місцевих органів влади вичерпуються лише повноваженнями публічного управління освітою, виключаючи компетенцію засновників. Така обставина істотно впливає на адміністративно-правовий механізм забезпечення автономії закладів освіти. Недержавні заклади освіти значно більше «автономні» у порівнянні з державними та комунальними закладами освіти, що зумовлюється їхнім цивільно-правовим статусом.

13. Встановлено, що державний контроль і нагляд у сфері освіти – це напрям діяльності (функція) уповноважених органів виконавчої влади, що включає державний контроль якості освіти та

державний нагляд у сфері освіти, як комплекс профілактичних, перевірочних, юрисдикційних і аналітичних заходів, спрямованих на попередження, виявлення та припинення порушень й встановлених законодавством вимог до якості освітньої діяльності, яка надається закладами освіти, інших вимог чинних законів і підзаконних нормативно-правових актів в освітній сфері, що є важливим засобом забезпечення академічних прав і свобод громадян, педагогічних і науково-педагогічних працівників, дисципліни в системі освіти і безпеки (протидії булінгу) учасників освітнього процесу.

Юридичне значення державного контролю і нагляду в сфері освіти полягає в забезпеченні освітніх прав і свобод громадян і педагогічних (науково-педагогічних) працівників; в спрямованості на реалізацію рівності та свободи учасників відносин у сфері освіти, створенні безпечних умов для споживачів освітніх послуг і педагогічних працівників під час здійснення освітньої діяльності, тобто підтримка безпеки суб'єктів освітніх праввідносин. Державний нагляд і контроль у сфері освіти має такі власні функції: превентивну, охоронну, корекційну й виховну.

14. Підкреслено, що проблема взаємодії держави та суспільства в період реформування освіти на модернізаційній та інноваційній основі пов'язана з посиленням громадського інтересу до інноваційних процесів в освіті та з прагненням значної частини громадськості до практичної участі в управлінні освітою.

Сучасний стан управління освітою не дозволяє в повній мірі забезпечити вплив суспільства і окремих громадян на прийняття управлінських рішень.

Державно-громадське управління освітою, що склалося до теперішнього часу, враховує не всі форми прояву громадянської активності представників різних соціальних груп населення, не бере до уваги сформовані в суспільстві позиції та різні думки з питань освіти.

Взаємодія держави та суспільства – це узгоджена діяльність направлена на досягнення спільних результатів у процесі вирішення значущих для учасників проблем. Змістом взаємодії в системі державно-громадського управління освітою є різні види діяльності – інформаційна, аналітична, експертна, консультативна тощо. Наявність механізмів взаємодії державних і громадських структур є одним з показників становлення та розвитку громадянського суспільства, суттєвою рисою якого є врахування громадської думки та громадських ініціатив.

Особливе значення має залучення громадян до обговорення та прийняття рішень з проблем освіти, оскільки, на відміну від інших сфер

суспільного життя, освіта безпосередньо бере участь у створенні людського потенціалу майбутнього суспільства.

15. Узагальнюючи освітні тенденції в умовах глобалізаційних змін, виділено основні з них, які ставлять нові вимоги до національних освітніх систем, а саме: посилення конкуренції на ринку освітніх послуг, що зумовлює покращення якості їх надання у відповідності з критеріями, які визначає міжнародна спільнота при оцінці ЗВО, формування бренду закладу освіти; зміна вимог ринку праці, що вимагає перебудови освітніх програм ЗВО, впровадження міждисциплінарних програм, підготовку мультипрофесіонала здатного адаптовуватись до суспільних змін продиктованих викликами глобалізації; загроза втрати національної ідентичності студента, що ставить виклик усій національній системі освіти, який потребує вироблення механізмів ефективного захисту національного культурного та освітнього простору, посилення принципу національної спрямованості та національного самовизначення в освіті, формування у здобувачів освіти відповідальності щодо нації громадянської позиції; переорієнтація мети та змісту освіти, який полягає у формуванні «людини світу» з активною громадянською позицією; модернізація форм і методів здобуття освіти, яка відбувається під впливом розвитку інформаційно-комунікаційних технологій і зумовлює розвиток віртуальних університетів, які стають затребуваною освітньою платформою в умовах глобалізації.

16. Доведено, що важливу роль в інтернаціоналізації освітнього процесу відіграє участь здобувачів освіти у позанавчальній діяльності, орієнтованій на включення здобувачів освіти в міжнародний і міжкультурний діалог. Цей напрям діяльності успішно реалізується закладами освіти країн-членів Європейського Союзу. Заходами, спрямованими на розвиток і підтримку багатомовного полікультурного середовища в університетах, є: створення та підтримка діяльності громадських об'єднань здобувачів освіти, що займаються питаннями поширення ідей толерантності, взаємоповаги в питаннях міжнаціональних відносин, сприяння іноземним здобувачам освіти в адаптації до нових умов; організація заходів з вивчення іноземних мов; залучення здобувачів освіти до організації та проведення міжнародних літніх і зимових шкіл за участю зарубіжних здобувачів освіти; залучення здобувачів освіти у волонтерську діяльність у співпраці з місцевими міжнародними організаціями, із зарубіжними громадськими і освітніми організаціями, включаючи виїзд здобувачів освіти за кордон для виконання волонтерської діяльності; реалізація просвітницьких проектів і програм з питань міжкультурної та міжнародної взаємодії із

залученням місцевих та іноземних здобувачів освіти (можливо дистанційно).

Під час участі в перерахованих заходах здобувачі освіти знайомляться з культурою інших народів, глибше пізнають власну культуру, засвоюють норми та правила взаємодії в багатомовному та полікультурному середовищі, підвищують рівень толерантності, володіння іноземними мовами, набувають навичок самоорганізації, самоврядування, роботи в команді, розвивається критичне та творче мислення здобувачів освіти.

Встановлено, що важливою складовою інтернаціоналізації освітнього процесу є міжнародні партнерські відносини (угоди), у межах яких реалізуються освітні та науково-дослідні проекти, програми академічної мобільності. Наявність партнерських угод не свідчить про ефективність інтернаціоналізації освітнього процесу. Наявні партнерські договори повинні бути робочими, що має проявлятися в систематичній реалізації зазначених напрямів діяльності: академічна мобільність здобувачів освіти і викладачів, реалізація освітніх і науково-дослідних проектів.

17. Обґрунтовано, що модернізація наглядово-контрольних правовідносин у сфері освіти є процесом оновлення, удосконалення цих правовідносин на основі наявних досягнень юридичної науки, науки державного управління та законодавчого регулювання змісту, закріплення правового статусу їх суб'єктів. Виділено три основних шляхи модернізації: оновлення адміністративного законодавства пов'язаного з організацією та здійсненням державного нагляду і контролю у сфері освіти; оновлення підходів до проведення наглядово-контрольні заходів у сфері освіти; оновлення інформаційної доступності та відкритості центральних і місцевих органів виконавчої влади, які здійснюють державний нагляд і контроль у сфері освіти.

18. Запропоновано зміни і доповнення до норм чинного законодавства, зокрема Закону України «Про освіту» від 05.09.2017 р., Розпорядження Кабінету Міністрів України від 03.10.2018 р № 710 «Про схвалення Концепції розвитку громадянської освіти в Україні» та Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 р. № 988-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року».

Напрацьовано проект Концепції інноваційного розвитку закладу освіти, а також проект Типового положення про територіальний орган Державної служби якості освіти.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

в яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Хомишин І. Ю. Розвиток освіти в Україні в умовах євроінтеграції: концептуальні питання адміністративно-правового регулювання: [монографія]. Київ: «Видавництво Людмила», 2018. 509 с.
2. Хомишин І. Ю. Мета сучасної правової політики у сфері вищої освіти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Серія: юридичні науки*. Львів, 2016. № 845. С. 167–172.
3. Хомишин І. Ю. Принцип доступності вищої освіти: питання комплексного розуміння. *Право і суспільство. Дніпро*, 2016. № 3 Ч. 2. С. 33–37.
4. Хомишин І. Ю. Глобальні виклики в освіті. *Науковий вісник херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. Херсон, 2016. № 3. Ч. 2. С. 36–39.
5. Хомишин І. Ю. Принцип інформатизації освіти в умов глобалізації суспільства. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Серія: юридичні науки*. Львів, 2016. № 850. С. 123–128.
6. Хомишин І. Ю. Механізм реалізації державної політики в сфері вищої освіти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Серія: юридичні науки*. Львів, 2016. № 85. С. 116–121.
7. Хомишин І. Ю. Глобалізація освіти та глобалізація економіки. *Наукові записки Львівського університету бізнесу та права, Серія юридична*. Львів, 2016. № 15. С. 143–148.
8. Хомишин І. Ю. Законодавче забезпечення міжнародної співпраці у сфері освіти. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Юридичні науки»*. Херсон, 2016. № 6. Ч. 2. Т.1. С. 182–185.
9. Хомишин І. Ю. The notion and content of quality assurance of higher education in Ukraine. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Серія: юридичні науки*. Львів, 2017. № 861. С. 341–346.
10. Хомишин І. Ю. Основні завдання та принципи діяльності національного агентства із забезпечення якості освіти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Серія: юридичні науки*. Львів, 2017. № 865. С. 350–355.
11. Хомишин І. Ю. Сучасний стан стандартизації вищої освіти в Україні. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка», Серія: юридичні науки*. Львів, 2017. № 869. С. 116–121.
12. Хомишин І. Ю. Запровадження інституту освітнього омбудсмена в Україні. *Прикарпатський юридичний вісник, збірник*

наукових праць, науково-практичне юридичне видання. 2017. Вип. 4(19). С. 66–70.

13. Хомишин І. Ю. Сучасні прояви, причини та шляхи подолання корупції в освіті. *Право і суспільство*. Дніпро, 2017. Вип. 6. С. 132–136.

14. Хомишин І. Ю. Освіта і ринок праці: взаємний вплив та перетин інтересів. *Науковий вісник Ужгородського національного, Серія: Право*. Ужгород, 2017. Вип. 46. Т. 2. С. 47–50.

15. Хомишин І. Ю. Адміністративно-правове регулювання інклюзивної освіти в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2017. № 28. С. 53–56.

16. Хомишин І. Ю. Реалізація права на освіту внутрішньо-переміщеними особами. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: юридичні науки. 2017. № 884. С. 186–192.

17. Хомишин І. Ю. Сучасна модель управління освітою: адміністративно-правовий аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція*. 2017. № 30. С. 100–103.

18. Хомишин І. Ю. Пріоритетні напрями розвитку вищої освіти в європейському освітньому просторі. *Прикарпатський юридичний вісник*. Зб. наук. праць. 2017. Вип. 6(21). Т. 2. С. 93–96.

19. Хомишин І. Ю. Компетентнісний підхід – методологічна основа сучасної освіти. *Право і суспільство*. Дніпро, 2018. Вип. 1. С. 196–200.

20. Хомишин І. Ю. Напрями реформування шкільної освіти. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Серія: юридичні науки. Львів, 2018. № 889. С. 86–92.

21. Хомишин І. Ю. Нормативно-правове регулювання дошкільної освіти в Україні. *Актуальні проблеми вітчизняної юриспруденції*. Дніпро, 2018. № 1. С. 178–181.

22. Хомишин І. Ю. Мета та зміст процедури ліцензування освітньої діяльності. *Електронне наукове видання «Порівняльно-аналітичне право»*. Ужгород, 2018. № 2. С. 275–278.

23. Хомишин І. Ю. Адміністративно-правове регулювання освіти в Україні. *Право і суспільство*. Дніпро, 2018. № 4. С. 191–195.

які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

24. Хомишин І. Ю. Суб'єкти освітніх правовідносин. *Управління в освіті: збірник матеріалів VI міжнародної науково-практичної конференції (Львів 18–19 квітня 2013р.)* відп. ред. Л. Д. Кизименко. Львів: Видавництво «Тріада Плюс», 2013. С. 272–275.

25. Хомишин І. Ю. Місце і роль людини в сучасному освітньому просторі. *Правові, соціально-психологічні та інформаційні процеси дер-*

жавотворення в контексті євроінтеграції: матеріали науково-практичної конференції (Львів, 8–9 лютого 2016 р.). Львів, 2016. С. 47–49.

26. Хомишин І. Ю. Вплив євроінтеграційних процесів на розвиток освіти в Україні. *Адміністративне право і процес: проблеми та перспективи розвитку*: матеріали засідання круглого столу (Львів, 29 лютого 2016 р.). Львів: Вид-во ПП «Леся», 2016. С. 17–19.

27. Хомишин І. Ю. Принцип інформатизації освіти. *Людина і закон: публічно-правовий вимір*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Дніпро, 7–8 жовтня 2016 р.). Дніпро: ГО «Правовий світ», 2016. С. 71–73.

28. Хомишин І. Ю. Сучасні інформаційні технології в освіті. *ІТ-право: проблеми і перспективи розвитку в Україні*: збірник матеріалів науково-практичної конференції (Львів, 18 листопада 2016 р.). Львів: НУ «Львівська політехніка», 2016. С. 151–153.

29. Khomyshyn I. The notion and content of quality assurance of higher education in Ukraine. *«Litteris et Artibus»*: матеріали VI міжнародного молодіжного наукового форуму (Львів, 24–26 листоп. 2016 р.). Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2016. 1 електрон. опт. диск (CD-ROM).

30. Хомишин І. Ю. Інформатизація освітнього простору в Україні: визначальні чинники та основні вияви *Освітньо-наукове забезпечення діяльності правоохоронних органів і військових формувань України*: тези IX Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 8 грудня 2016р.). Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2016. С. 351–352.

31. Хомишин І. Ю. Основні завдання та напрями діяльності національного агентства із забезпечення якості освіти. *Захист прав і свобод людини і громадянина в умовах формування правової держави*: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 30 травня 2017 р.). Львів: НУ «Львівська політехніка», 2017. С. 75–78.

32. Хомишин І. Ю. Принципи діяльності Національного агентства із забезпечення якості освіти. *Традиції та новачії юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє*: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (Одеса, 19 травня 2017 р.). У 2-х т. Т. 2. Одеса: Видавничий дім «Гельветика», 2017. С. 33–35.

33. Хомишин І. Ю. Освітній стандарт як соціальна норма. *Освітньо-наукове забезпечення діяльності складових сектору безпеки і оборони України*: тези X Всеукраїнської наук.-практ. конф. (Хмельницький, 2 листопада 2017 р.). Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2017. С. 392–394.

34. Хомишин І. Ю. Використання інформаційних технологій у

навчанні осіб з особливими освітніми потребами. *IT-право: проблеми і перспективи розвитку в Україні*: збірник матеріалів II-ї Міжнародної науково-практичної конференції (Львів, 17 листопада 2017 р.). Львів: НУ «Львівська політехніка», 2017. С. 205–208.

35. Хомишин І. Ю. Зміни організації вищої освіти під впливом глобалізації. *Тенденції розвитку адміністративного права в Україні*: збірник тез науково-практичної конференції (Львів, 27 квітня 2017 р.), (у 2-х ч.). К.: ПП «Комп'ютерний дизайн», 2017. Ч. 1. С. 149–151.

36. Хомишин І. Ю. Реалізація права на освіту внутрішньо переміщеними особами. *Моделі допомоги на шляху інтеграції внутрішньо переміщених осіб*: матеріали Міжнародного науково-практичного круглого столу (Львів, 12 грудня 2017 р.). Львів: ПАІС, 2017. С. 43–45.

37. Хомишин І. Ю. Глобалізація та її вплив на систему вищої освіти. *Аеро–2017. Повітряне і космічне право*: матеріали Всеукраїнської конференції молодих учених і студентів (Київ, 23 листопада 2017 р.). Том 2. Тернопіль: Вектор, 2017. С. 243–247.

38. Хомишин І. Ю. Поняття компетентності в освітньому законодавстві України. *Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід*: збірник матеріалів учасників Четвертої Всеукраїнської науково-практичної конференції Національного університету «Львівська політехніка» (Львів, 27 квітня 2018 року). Львів: ННПП НУ «Львівська політехніка», 2018. С. 153–159.

39. Хомишин І. Ю. Пріоритетні напрями розвитку вищої освіти в європейському освітньому просторі. *Захист прав і свобод людини і громадянина в умовах формування правової держави*: матеріали VII Всеукраїнської науково-практичної конференції (Львів, 30 травня 2018 р.). Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2018. С. 114–116.

40. Хомишин І. Ю. Принципи формування державної освітньої політики в контексті євроінтеграційних процесів. *Освітньо-наукове забезпечення діяльності складових сектору безпеки і оборони України*: тези XI Всеукраїнської науково-практичної конференції (Хмельницький, 15 листопада 2018 р.). Хмельницький: Вид-во НАДПСУ, 2018. С. 509–511.

АНОТАЦІЯ

Хомишин І. Ю. Концептуальні питання теорії і практики адміністративно-правового регулювання освіти України в умовах євроінтеграційних процесів. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 «Адміністративне право і процес»;

фінансове право; інформаційне право». – Національний університет «Львівська політехніка» Міністерства освіти і науки України, Львів, 2019.

У дисертації проведено комплексне наукове дослідження концептуальних питань теорії і практики адміністративно-правового регулювання освіти України в умовах євроінтеграційних процесів.

Розглянуто історіографію проблеми та напрями наукового дослідження, проаналізовано теоретико-методологічні засади наукового дослідження концептуальних питань теорії і практики адміністративно-правового регулювання освіти України в умовах євроінтеграційних процесів. Досліджено правові основи формування сучасної державної політики у сфері освіти. З'ясовано зміст і сутність адміністративно-правового регулювання освіти України в контексті державотворчих процесів. Проаналізовано адміністративно-правове регулювання дошкільної освіти, шкільної освіти та інклюзивної освіти в Україні. Проаналізовано формування адміністративно-правового забезпечення вищої освіти.

Здійснено аналіз правової політики у сфері освіти у контексті інноваційного розвитку держави. Окреслено основні завдання та принципи формування державної освітньої політики в контексті євроінтеграційних процесів. Визначено правові основи фінансування освіти в Україні як чинник забезпечення конституційних прав на освіту. Проаналізовано зміст та принципи управління освітою. Охарактеризовано адміністративно-правову регламентацію здійснення державного нагляду та контролю в сфері освіти.

Окреслено основні тенденції розвитку освіти в умовах європейської інтеграції та глобалізації. Проаналізовано право на освіту в міжнародно-правових актах.

Ключові слова: освіта, адміністративно-правове регулювання освіти, освітня політика, дошкільна освіта, шкільна освіта, інклюзивна освіта, управління освітою, євроінтеграційні процеси, якість освіти, державний нагляд та контроль у сфері освіти.

АННОТАЦІЯ

Хомишин І. Ю. Концептуальные вопросы теории и практики административно-правового регулирования образования Украины в условиях интеграционных процессов. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора юридических наук по специальности 12.00.07 «Административное право и процесс; финансовое право, информационное право». – Национальный университет «Львовская политехника» Министерства образования и

науки Украины, Львов, 2019.

В диссертации проведено комплексное научное исследование концептуальных вопросов теории и практики административно-правового регулирования образования Украины в условиях евроинтеграционных процессов.

Рассмотрено историографию проблемы и направления научного исследования, проанализированы теоретико-методологические основы научного исследования концептуальных вопросов теории и практики административно-правового регулирования образования Украины в условиях интеграционных процессов. Исследованы правовые основы формирования современной государственной политики в сфере образования.

Выяснено содержание и сущность административно-правового регулирования образования Украины в контексте процессов. Проанализированы административно-правовое регулирование дошкольного образования, школьного образования и инклюзивного образования в Украине. Проанализировано формирование административно-правового обеспечения высшего образования.

Сформулирована позиция о том, что административно-правовое регулирование образования в Украине должно задать новые контуры для полноценной реализации государственной стратегии развития образования с учетом мировых и европейских практик и тенденций, в частности: повышение уровня международной включенности в образовательный процесс, развития образовательных информационно-коммуникационных технологий, ориентирования на глобальные рынки образования и партнерство с иностранными учебными заведениями, усиление ориентации на высокие показатели качества образования и в глобальном, и локальном контурах. Административно-правовое регулирование должно составлять совокупность норм действующего законодательства, которыми, в частности, установлены единые принципы, требования и параметры осуществления образовательной деятельности учебных заведений; основания и условия предоставления образовательных услуг в рамках образовательного процесса; гарантии обеспечения права на образование; особенности управленческих процедур; основы автономии учебных заведений; стандарты качества образования; ответственность участников образовательного процесса и т.д.

Осуществлен анализ правовой политики в сфере образования в контексте инновационного развития государства. Определены основные задачи и принципы формирования государственной образовательной политики в контексте евроинтеграционных процессов;

Определены правовые основы финансирования образования в

Украине как фактор обеспечения конституционных прав на образование. Проанализировано содержание и принципы управления образованием. Охарактеризованы административно-правовую регламентацию осуществления государственного надзора и контроля в сфере образования.

Определены основные тенденции развития образования в условиях европейской интеграции и глобализации. Проанализированы право на образование в международно-правовых актах.

Ключевые слова: образование, административно-правовое регулирование образования, образовательная политика, дошкольное образование, школьное образование, инклюзивное образование, управление образованием, евроинтеграционные процессы, качество образования, государственный надзор и контроль в сфере образования.

SUMMARY

Khomyshyn I.Y. Conceptual issues of the theory and practice of administrative and legal regulation of education of Ukraine in the conditions of European integration processes. – Printed as a manuscript.

Dissertation for the degree of Doctor of Law in specialty 12.00.07 – Administrative law and Process; Financial law; Informational law. – Lviv Polytechnic National University of Ministry of Education and Science of Ukraine, Lviv, 2019.

In the dissertation the complex scientific research of conceptual questions of theory and practice of administrative-legal regulation of education of Ukraine in the conditions of European integration processes is carried out.

The historiography of problems and directions of scientific research is considered, the theoretical and methodological principles of scientific research of conceptual questions of theory and practice of administrative-legal regulation of education of Ukraine in the conditions of European integration processes are analyzed. The legal principles of formation of the modern state policy in the field of education are explored.

The content and essence of the administrative-legal regulation of education of Ukraine in the context of state-building processes are determined. The administrative-legal regulation of preschool education, school education and inclusive education in Ukraine is analyzed. The formation of administrative and legal support of higher education is analyzed.

The analysis of legal policy in the field of education in the context of innovative development of the state is carried out. The main tasks and principles of formation of state educational policy in the context of European integration processes are outlined;

The legal basis for financing education in Ukraine as a factor in ensuring the constitutional rights to education is determined. The content and principles of education management are analyzed. The administrative and legal regulation of the state supervision and control in the field of education is described.

The main tendencies of education development in the conditions of European integration and globalization are outlined. The right to education in international legal acts is analyzed.

Key words: education, administrative-legal regulation of education, educational policy, pre-school education, school education, inclusive education, education management, European integration processes, quality of education, state supervision and control in the field of education.

Підписано до друку 30.05.2019 р.
Формат 60×84/16.
Папір друкарський. Ум. друк. арк. 1,9.
Зам. № 3. Наклад 100 пр.

Видавництво «ПАІС»
Реєстраційне свідоцтво ДК № 3173 від 23 квітня 2008 р.
вул. Гребінки 5, оф. 1, м. Львів, 79007
тел.: (032) 255-49-00, (032) 261-24-15
e-mail: pais.druk@gmail.com; <http://www.pais.com.ua>